

Yó Kem Dumu Adat bè Tboli

Stories

MANILA LIBRARY

★★ Tboli ★★

Yó Kem Dumu Adat bè Tboli

Written by
Blina Ugal
and
Só1 Lutan

Illustrations
Selected

UNIVERSITY OF
MINDANAO LIBRARY

SUMNER INSTITUTE OF LINGUISTICS - PHILIPPINES, INC.

TRANSLATORS

1974

PUBLISHERS

Published
in cooperation with
Bureau of Public Schools
and
Institute of National Language
of the
Department of Education and Culture
Manila, Philippines

0874-200

FOREWORD

Some of the glory of the Philippines lies in the beautiful variety of people and languages within its coasts. It is to the great credit of the national leadership over the years that no attempt has been made to destroy this national heritage. The goal has been instead to preserve its integrity and dignity while building on this strong foundation a lasting superstructure of national language and culture.

The present book is one of many designed for this purpose. It recognizes the pedagogical importance of dividing literacy and second-language learning into two steps—literacy being the first. When a student has learned to read the language he understands best, the resulting satisfaction in this accomplishment gives the drive and confidence he needs to learn the national language. His ability to read, furthermore, is the indispensable tool for the study this program will require.

The Department of Education and Culture of the Philippines is proud to present this latest volume in a nationwide series designed to teach the national language through literacy in the vernacular. It will strengthen both the parts of the nation and the whole.

JUAN L. MANUEL
Secretary

FOREWORD

One of the noble aims of Education is to equip every citizen to participate meaningfully in his society and to share in shaping the destiny of his country. Providing literacy instruction in each man's vernacular is a basic step in realizing this goal. To promote this purpose the Summer Institute of Linguistics works in agreement with and under the auspices of the Department of Education and Culture in the preparation of instructional and supplementary reading materials for the various Cultural Minorities of our country.

The Bureau of Public Schools takes pleasure, therefore, in presenting this volume of literacy materials which is part of its list of approved supplementary reading materials prepared for use by the Public School in the areas using the vernacular of these materials.

LICERIA BRILLANTES SORIANO
Director of Public Schools

PREFACE

This book was written by Blina Ugal and Sól Lutan during their participation in a Writer's Workshop held at Nasuli, Bukidnon in August 1974, in cooperation with the Summer Institute of Linguistics.

The articles appear first in Tboli. In the second section the same articles appear in Pilipino as translated by Mrs. Edith Guitilen of the Institute of National Language and by Mrs. Loida Torres. It is hoped that this book will help speakers of Tboli increase their skills of literacy and communication as a first step toward developing these skills in the National Language.

In order to read Tboli pronounce the letter e as in the, the letter é as in yet, the letter o as in cough and the letter ó as the Spanish o. The other letters are pronounced as in the National Language.

Yó kem Dumu Adat bè Tboli

Kul Gel Kmò Kseslong yó kem Tboli.....	1
Gel Kmò Kehyehen le yó kem Ngà le bè Tboli.....	5
Yem Mò Kyehen Sawang Logi bè Tboli.....	12
Ke wen Tau Tmiba.....	16
Yem Mò Kmò le du ke wen Tau Gemnóm Des bè Tboli.....	20
Yem Kmò le du ke wen Tau Matay.....	25
Kapag May Taggutom sa mga Tboli.....	35
Ang mga Kaugalian ng Tboli kung Ipagkakasundo nila ang Kanilang Anak sa Pag-aasawa.....	38
Ang Kaugalian sa Pag-aasawa ng mga Binatang Tboli....	42
Ang Kaugalian ng mga Tboli sa Pagkakaingin.....	45
Mga Ilang Gamot ng mga Tboli.....	48
Ilang Kaugaliang Tboli kung May Namamatay.....	51

Kul gel kmò Kseslong yó kem Tboli

Yem gel nmò kem Tboli sok gel mbel bitil gel le slong. Yó gel nit yó kem dumu tau là bitil le gel le mit ubi koyu ne kleb ne ubi tahu. Ne yó kul gel nit yó kem tau mbel bitil bélê le yó kul nit kahì ne tamban ne tikung balù kihu utón nit le. Yó kem tau fen mit ken yó se kem tau wen tolo ken bélê le, là dengen gotu he yem kul hulu. Ne yó kem tau sôn utón nit le yó se kem tau deng gotu yem kul hulu tonok. Ne tey le dê gel mógów ke linu yem fen mit ken tonok ne bud linu se yem tau fen wát utón. Yó se yem gel kmò le du, là byuhon ke laen dù kun blê yem sotu tau

hyu ke tódô le gotu seblâ.

Ne sok nebut le mò du yem slong na le eles setngón gna anì gbek le angkat seslà ditu bè gunun sesyat lan yó kem tau angkat slong. Ne sok le dang gotu setngón yem kdê le omin le yó mefét yem buteng le angkat slong. Yó gel kwen yem buteng fét le kihú ke gel mon le hitu ni. Okóm wen se gel mon du bélé le ya ke na kuy htahà butengen anì na tekuy ne kmalud anì wen bli tekuy kem lusaem du anì là myak tekuy. Ne tahu se ne yó bud buteng fét le sfolò.

Ne sok hto yem sfolò omin le gotu lemwót yó kem tau wen nit le utón. Ne tódô le gotu hlafus lemwót abay se mayuk yem gunù le slong. Ne dalang se kul yó kem blâ le tódô le gotu bud hlafus lemwót se kul bè

kul gunù. Okóm eles le tmógó ubi mò nit le yó mu le
du mò gna ken yó kem tau senlong le déke bitil le.

Okóm yem gunu le gel slong laen dù gunuen kihu
lem diag yem gunu le gel slong. Ne sok le deng gotu
gefet bè yem gunu le slong kihu ke gna le kól bè yó yó
kem blà le. Ne là legenan bud le kól yó kem dumu le
seslong.

Ne sok le deng gotu ston gotu sù le bè yó yó kem
nit le. Yó hol gna nmò le sfamak le ne dê kem dumu
sentulón le. Ne sok deng yó omin le gotu ma yem nwit
le ne sù le bè yó kem blà le. Ne dalang se yem ken
deng eles tmógó le ne gotu bud homong sù le bélé le.
Ke bitil le ken le yem ken tógó là se ke là bitil
le na le ne nit mulék ebè gunù le. Kihu kbongen

yem ken nit le yó se hol sôn genbek le yó se yem nit
le.

Ne yó ne le bud nmò yem gulaan le là deng mulék
ne le ne bud stulón. Yó sentulón le yem angkat bud
kfét yem buteng le slong. Yó bud buteng fét le mon
le bud sfoldò ni kemdaw ni he yem bud keseslà tekuy bè
ni.

Ne omin le gotu mulék ebè gunù le. Tey hyu nawa
le yó kem tau mulék abay se deng wen nit le mulék.

Yó se yem hol gel kmò le du bè Tboli. Okóm là
tagad kó le du he nim nmò le ni. Okóm bè yem bud kmò
le du laen dù gunun stólóng bè yem gnahen anien ke là
bud kem ali sensulit du abay se tódô senged yem gel
kmò le du bè yem gnahen.

Gel Kmò Kehyehen le
yó kem Ngà le
bè Tboli

Sok gel wen des ngà le bè Tboli yó gel nmò le gel le mni tising bè yem sotu tau wen ngaen. Ke libun yem wen desen yem tau wen ngaen logi gunu le mni tising. No mélék le yem tau tilob knowahen ani là gbek le sfatay ke deng le tahu slai. Okóm gel gna ani linti yem fi bè libun sok lemwót nim yê nim ngà libun wen desen neo mni tising bè yem fun ngà logi.

Sok kól ditu bè gunù gunuhen e solu ne sana kul gel adat yó kem tau fun gunù gel le hotun ke wen tau sut bélê le yó gel mon le, Motuni Wè, ne tódô motun yem tuha libun. Ne sok kól ta yó hol gna gel kul adat gel hamak le ke wen sut bélê le kihuh tau motun bélê le sai gel hamak le ne senged se yem nmò le bè yem tuha libun deng mauy bélê le yó. Ne sok deng tufas yem namaken yem tuha libun mauy yó ne ominen tódô tmulón du yem hendufen. Yó monen, Ni hendufu edini ni Wè tóe mni tising bà mon tum ngau hatanem mon he ke bud gafitu bà mon tey leed desen, yó desen ninget ne lemek là mgelen. Ne tódô tngón yem tau gunun e solu abay se yem desen yó wen gel boluy le du, yó boluyen yem des yó bnahung. Yó lanen yem bnahung

móyô myehen kun. Yó hoi tgut lóyófen kóyóen ke myehen yem ngà. Ne tahu se ominen ma yem linti yem yê yem ngà logi nen ne hogot yem ngaen logi yó oluhen du monen, Ke logi tgut lóyófen tum ngà wen desen tu sok kól ditu nim linti ne lahu yéen bè sigelen hol mkó tum desen. Ne deng kogoten du yem ngà logi omin yéen hemsù du bè yê yem ngà libun wen desen, ne ominen mulék yem tuha libun.

Ne timbów kél bè gunuen yem tuha libun tódô hlós ebè yem ngaen wen desen ne tódô lahuhen bè sigel yem ngà wen desen. Ne yó bud oluhen du monen, Ke ni but yem desen nim ngà nii hol mkó nim tey sidek desen. Yó se yem udól le lemahu du bè sigel nim ngà wen desen.

Ne kihu kbongen nim ngà ni kihu ke hanà lewu
halayen deng kegenen tau okóm yem logi hyu ke gefet
tlu halayen abay se kun ni dum libun ali hlóng lenoken.
Yó se yem hol kmò le du yó kem Tboli sok wen des ngà
le.

Ne bè yem deng kehsù le du bè yem ngà libun wen
desen yem linti timbów hayahen bè yó tódô ganag minut
mekó des yem ngà yó. Ne ngängen ne gotu mkó des yem
ngà libun yó. Ne omin le yó he bud setngón yó kem
tuha yó kem ngà ni koni abay se deng mkó des yem ngà
libun. Ne yó mò bud kesetngón le yó bud namò le lawa.
Ne yem yê yem ngà logi ne maen snéen tek le lewu tuha
logihen ne tuha libunen, là nit le du yem ngà le logi
abay se lumun tò sidek bélê le lii kun ke kendel mung

yem ngà le logi, déke wen bud des le yó kem tuha le.
Ne yó gunu le bud mógów abay se deng gungol le mkó
des yem ngà libun.

Ne sok le kól ditu bè gunu kem tuha yem ngà libun
ya tey kehta le kul mon le, Notun ye. Yó gunu le ali
henduf kul abay se tódô tngón le yem henduf le yó.
Ne uni le myón bè seel kendel henmung hamak le lu.
Ne sok deng kamak le lenwót yem tuha libun fen mò ken
kun. Okóm yem tuha logi fen mit stulón bè yó kem tau
mauy. Ne sok tógó yem ken ominen mon du yem tuha
libun fen mò ken, Yó tuha logi nem ne tenflok he yó.
Ne ominen mkay yem ken deng eles kniluben bè huyów
lewu se yem tau mógów ne lewu se yem huyów yem ken ne
lewu se huyów yem lennaw. Ne timbów deng kekayen yem

ken b̀e huyów yem tuha libun ne fen mon yem tuha logi
fun gunù monen, Yó Wè ne ye ken yem ngà ken là bong
yóó. Ne yó bud mon yem tuha mauy yó monen, Na kuy du
ken ni Wè. Ne yó bud balaen du yem tuha logi fun gunù,
monen, Yó Wè bei mudél lomí kum gunù gu se yó koni, ne
omin le yó mbut mken yó kem tau mauy.

Ne sok deng kken le omin le bud mamak. Yó se
sana kul gel kmò yó kem Tboli sok deng kken le gel le
mamak abay se ke là géhéle le mamak gel tembu iwol le
kun yó se gunu le géhéle gel mamak sok deng kken le.
Bè yem igò le mamak lemwót mà yem ngà libun nwahen
yem nes Tboli deng eles henyuhen ne hlasacn bè seel
klohok yem gunu le myón yó kem tau mauy. Yó muhen du
nim ni mò hgutahen yó kem tau lawa bélé le.

Ne wen se kul tebel yó kem tau mauy. Yó nu le dụ yem
kul tebel mò hesù le bè yem ngà libun anì laen dù
desen. Hyu ke fandì yem tebel le anì tondo nù bè yem
ngà libun. Ne wen linti bud hwit le bè yem ngà logi
anì laen dù kun des okóm na le hogot yem ngà libun.
Ne omin le mulék yó kem tau mauy yó koni. Bè yem
kkól le ditu tóóô lahu le bè sigel yem ngà logi yem
linti. Yó clu le du mon le, Lahuhu bè sigelen nii
kun linti anì laen dù desen. Yó se kmò le du bè Tboli.

Yem mò Kyehen Sawang Logi bè Tboli

Yem sawang logi bè Tboli là kóen tódô myehen ke là yem tuhahen hyehen du abay se ke tódô mebel yehenen yem sawang logi lii kun bè kem tuha, yó boluyen temuled. Yó gunun mon là hyuhen ke du mebel yehenen yem sawang logi. Ni gel kmoen lomwót mà yem sawang logi gel hyehenen yem ngaen anì là temuleden yem sawang logi.

Ni gel nmò mà yem sawang logi gel mógów bè kem dumu benwu na e mauy sawang libun. Timbów kól bè yem gunù wen sawang libun tonen bè yó no kem tuhan snéen. Ne hanà tolo nù laan yem tuha logi mauy deng sana honta

le, yó mon le, Motuni motuni. Ne tahu se motun yem tuha logi mauy. Timbów deng myón yem tuha logi ni ne hamak yem sawang libun senged se yó kem tuhahen. Ne yem igoen mò namak yem tuha logi mauy ne yó kem tuha nim sawang libun, lemwót yem sawang libun ni ne hebagal mò ken. Yem sawang libun mò ken yem tuha logi mógów ebélê le. Ne ni se gel asal yem sawang libun bè Tboli gel hamak ne kendel mò ken ke wen tau mógów ebélê le. Salù kihu tau mógów ebélê le sal gel lumun yó kmò adat le.

Ne lemwót nim tuha logi ni ne yem mò yem sawang libun sónmò le satul bè kem gel kesdumu tau talak tonok. Ne deng malù legen ne yem kestulón le ominen mon du yem tuha logi mauy, Dilô là hole legen béléem

nim kógówu ni. Ne mon mà yem libun, Na, kendel tô
mulék yó du Wè, ominen mon du, Sólók sidek kebak tô
hendufen kut yó du koni. Ominen mon du yem tuha yem
sawang logi, Là se Wè dou tódô kógów nauy sem uu du.
Ne bud monen, Wen he kedawu bud bliwel béléem dini.
Yó hendufu ke bude bliwel edini bélé ye ke dilô là
kenbê ye do. Yó hendemu miwole tmiba du numahem dini
ne angkat mebel linol mebung béléem. Ne mon yem mà
sawang libun, Là he yó Wè kem linol yó mafase bè
hehek he ke tahu mebel se. Ne tondu he tô kenbê sotu
tau ke wen se tau miwol tmiba du yem numahu hol
henkuhomu. Okóm dé Wè eles tulónu kóm, ke móyói
tmiba du yem numahu hol henbegelem sukem du aní
meketeng ketibahem. Ne bud mon nim mà yem sawang logi,

Bong nidum o, gulasnu là deng rbut du yem nurahem.
eles hendengenu he sukon.

Ni se yem hol tahu adat ke hychen le yem sawang
logi bè Tboli.

Ke wen Tau Tmiba

Gulaan là deng mbut du yem tmiba ne sónmò mauy yó kem numa mò angkat tniba. Yó gunu mauy du yem numa anì eles ton ne gel nélék yem numa ke deng tuha. Yó gunu mélék du anì angkat wen halayen. Yó ilóen yem numa mò angkat tniba ke deng tuha, leembang koyuhen ne leembang lawen, ne anì tilob tonoken.

Ne sók deng ton yem numa omin hematik du anì laen dù dumu tau tmiba du. Yó kmo kehatik du gel nesaf yem koyu meteg lem yem numa. Timbów deng kesaf yem koyu omin kendut yó kem kluon gu lem yem numa ne suféng bè yem koyu nesaf. Yó gunu mò nim koyu nesaf ni mò gunu le milô du nim numa ni deng wen funen.

Sok deng lewu fedyanen bè yem kogol kehatik du omin yó hol mbut maba yem hol funen. Yem igò mbut

tniba henungol yem muhen. Sok kemutel yem muhen hanà
là dengen lamang lan tniba, là hyu homlós tniba du
yem numa abay se sidek. Angat yon des halayen yem
tniba ke sok henlós tniba du. Là ke song kemutel yem
muhen deng lamang lan tniba, yó se angat bong halayen
ne laen dù des yem tau fun tniba.

Ne kesok deng ketiba du yem numa ne hékéng yó
ketem du he ke deng msut ulék yem law talaken. Ne sok
netem yem tniba ples mit silà mò bulung bolos bè yem
lob anien ke tek lewu goyu yem silà mò hlunen ani là
liihen. Yó muhen yem bulung bolos mò gel gna kini
sumung kem ngà. Yó nen kegen nim lob ni nen sotu
fedyan omin yó he mehek du.

Sok lumun haya kehek du hà kemdaw ni yem butnék.

Okóm bè yem kifu eles tmógó ken mò angat ken kem tau
molò mehek. Ne tey ken tnógó le botong sotu sakù henok
hlò ken deng gotu hnunges. Ne eles htólóng le yem mò
gna hken le tau molò mehek anì là géhél le bitil abay
se ali lamang yem tniba gunu le molò mehek. Ne tódô
suloyen buteng yem fun tniba tmógó yem ken ne utónen.
Ne hanà tolo wen dù kifu sana le gel lemwót yó kem hol
fun tniba ne gna ehék le yem halay boluyen libut gu
hilol yem butnék. Yó gunu le gna mehek yem libut yem
hol fun tniba anì là mima kehek le yem tniba. Lemwót
yó kem tau molò mehek tódô le kemtes huli abay se
deng tehe tnón le yem kehek ni kem fun tniba.

Yem Mò Kmò le du ke wen Tau
Gemnóm Des bè Tboli

Ke wen tau gel gemnóm des sal gel tulón le bè
kem dumu le tau, gel mon le, E Wè hol tnulónem o
ke wen kóm bulung tngón. Ne ke yó desen yem tau
des kuluhen yó bulungen. Mki le bè yem tobong
knelem okóm nki le seblà lem ówók tefi dmata kdaw.
Ne omin le ma yem siwak ne le nétê ne sok deng kétê le
du omin le hmiles du yem siwak. Okóm yem tóbô
knelem hesù le lem yem doun deng senmot le ne omin
le hemiles du elemen yem siwak yó **henged** élen bè
yem bulung des kulu. Ne omin le kemini du lem
ofi yem bulung deng nù lem doun. Ne sok deng kkini

le du te ofi omin le kemmes du te kuluhen yem tau
gemnóm des. Ne sok deng yem kekmes le du te kuluhen
omin le demyo du gu bè lówóhen. Ne omin le gotu
mebot du yó kem bulung deng tehe nwa le. Yó udél
le yem kebot le du mon le, Hol botu etuu kun yem
bulung nii hol mung bè kesdef kdaw ani là buden
mulék yem desen. Ne hol tahu mkó.

Ne ke tenaw yem desen yem tau yó bulungen ma le
bè yem mala safat. Fat se na le bè tum mala hulô
ne fat se bè tum hanà lemaw wolu kdéén yem mala.
Ne omin le tmógó du lem yem kuleng udi. Okóm là
snefeng le du yem kuleng tódô nules le. Ne sok
deng kmedok yem kuleng omin le yó lemsut du. Okóm
tódô kudung etahen yem tau gemnóm des. Ne sok deng

sut ingeten yem tau gemnóm des ne tódô du ma yem bulung nù lemen tódô dyohen bè lówóhen. Ne yó bud oluhen du, monen, Hol dyohu bè lówóhu kun nii hol gotu mkó nim desu. Yó se yem oluhen du ne tey mtud yem bulung yó. Ne tódô tebel le lem yem kuleng là kô tudà le du yem bulung kihú angat tódô bot le sok deng malù legen.

Ne ke medehel yem desen yem tau yó bulungen hkinì le yem byukung bè ofi. Ne omin le mafil du yem teef. Ne omin le ma yem byukung sù le ta yem teef omin le ne tmeef du ebè yem tau wen desen. Ne sok deng yem kteef le du ebè yem tau wen desen ne omin le yó ma yem él. Yó mò kmò le du sù le te kulu yem tau wen desen yem teef ne nù lemen snéen

yem byukung. Ne omin le temwél yem byukung deng sù
le ta yem teef. Ne tódô temdak ete kulu yem tau wen
desen. Ne yó olu le du, mon le, Hol mkó kun nim
desen nim tau nii. Ne omin le gotu demyo du gu bè
lówó yem tau wen desen yem byukung. Ne eles wen élen
snéen bè yem kedyo le du bè yem tau wen desen yem
byukung. Ne timbów deng yem kedyo le du bè yem tau
wen desen yem byukung ne omin le tmudà du etu bè
gunun sdef mata kdaw. Yó bud olu le du, mon le, Hol
mung bè sdef kdaw kun yem desen nim tau nii.

Yó se yem gal knò le du bè Tboli.

Ne ke ngà gemnóu du yem des medehel yó bulung
le du ma le wolu lafin yem doun tembakù ne wolu
lafin se bè yem doun megilón nwa le. Ne sok deng

yem kwa le nim lewu klasi bulung ni ne omin le yó
kmini du bè ofi. Okóm ket ne sotu yem mò kkini
le du bè snuk ofi. Ne gel sù le bè lihol yem ngà
okóm là kóen legen sana bud bot le bè sol. Ne sok
deng kól bè yem hol sónen ne omin le yó mon du,
Hol mkó kun yem desen nim ngà nii.

Yó se yem gel kmò kbulung le bè Tboli.

Yem Kmò le du ke wen Tau Matay

Yu ekni ke wen tau matay bè Tholi belù ngà duhen ke tau lembang là kô tódô heflós lebing du yem matay. Sok deng suloyen matay yem tau, bè hayahen bè yó lemwót le mofok koyu mò nmò le lungun yem tau matay. Okóm yem kofok le koyù tey le wadag yó kem tau. Tódô kdê dumuhen setwoli yem tau matay gotu le nù bè yó. Ne yó se kem dumu tau gu hiloì kul. Sal le gel tnóbóng mofok yem koyu tau matay.

Ne bè yem kewót le mofok koyu dung le klélé. Ne tembol le kenabang yem nmò le kenabang kobong

é1 bè yem gunù gunuhen wen tau matay. Ne wen se
tau tebal ta munung yem tau matay.

Ne yem koyu nofok le mò lungun boluyen klotò.
Yó gel ofok le du boluyen beyung. Ne tódô kdê
le stufi mofok yem koyu mò lungun. Sok nbuten
hugón yem koyu nofok le yó ne bud dung le klélé
ne hensag. Ne sok deng masà bè tonok yem koyu ne
omin yó mbut kemleng du okóm betes du yem ketahà
yem tau matay. Ne yó he tahu kkleng du yem koyu.
Deng kkleng du omin le bemtù yem koyu. Deng kebtù
le du omin mokol du. Ne tódô kdê le semtóbóng mokol
yem koyu. Ne sok deng kokol le du heninggel le
mesaf du. Ne nmò bwayahen fi bè kulu yem tau matay.
Ne timbów deng meló ne yem kesaf du ne kokol du omin

le hwé du. Yem kmò kehvé le du nim lungun tek sotu tau mogot du ne sentutuk yem kilil yem lungun ne igò yem hensag ne mung yem tey klélé. Bè nim kmò lungun ni eles le gel mit ken ne wen utónen. Abay se tey mima mò du yem lungun tau matay. Ne sok deng kehvé nim lungun omin sentihang du mulék eta bè gunù.

Ne timbów kól ta nim lungun tau matay ne là dogi mungoĩ kléléhien tau kawóten bè ngà kkólen bè tuha. Gotu mensag ne lanu ne lel nim tey uni tebol kenabang tódô seflós kifu ne kemdaw. Ne laen tau hol tungô ke kifu abay se ke tungô yó ken tau munung matay gel bawik yem tau matay baling busaw. Yó gunum mon là kô le gel tungô kdê yó ken tau nù bè

gunù gunuhen nù tau matay.

Sok wen tau gel lemwót bè dumu gunù mógów ebè matay hanà gu bak sut sana gel mensag. Ne yó kem tau nù ta kihi libun duhen ke logi gel le lemanu mò hungol le yem tau mógów.

Ne yó kegen là lembeng du yem matay lenungun sfolò syem butengen omin yó he lembeng du.

Kesok móyón lebeng yem matay gel ne le sentihang lemibut gunù ne nit le mlóy snéen. Yó gel khewót le lembeng du yem matay nù lem lungun. Sal gel sóól buteng kifú beda gel nit le mlóy yó kem tau mung lembeng. Són gel mlóy són yó kem fen mit matay. Ne là kô le mit solok yem tau sentihang du gna lem yem kifú. Són gel mit solok yem tau

huli yem fen mit ken ne sotu onuk utónen. Yó boluyen
yem tau fen mit solok huli ne mit yem ken boluyen
tau mit kefti.

Yem deng kewót ni kem tau lembeng wer se kem
tau tebel ta bè gunù. Yó kem tau tebel ta là kô
le bud mudél mensag olo le hambong ofi. Ne tmógó
le ken mò ken yó kem tau lembeng sok le kól.

Yó kmò kabeng le du yem matay lenunqun lebeng
le lem but yem koyu. Ne nòkol le sol yem lungun,
bede olohen sóól lówó yem lungun elem yem tonok.
Yó kmò kabeng le du yem lungun fi le elem tonok
yem kuluhen yem lungun. Ne omin le yó he tomibeng
yem lungun lebeng le. Omin le ma yó kem koyu lemnek
ne yó kem naf. Ne tnelem le lu yó kem koyu ne naf

gotu heteg le lemibut yem lungun. Yó muhen yem
koyu tnelem ne yem naf aní là bawiken yem tau
matay nù lem lungun. Timbów deng kmò le ni kem
naf ne koyu tnelem heteg lemibut yem lungun lebeng,
omin le yó he mken kdê le lembeng. Ne timbów deng
kken le omin le lem wót mulék yó kem tau lembeng.
Bè yem kulék le yó kem tau lembeng là kô le bud
mudél, abay se lii ke bud le mudél. Ne tódô kdê
le yem mung lembeng kkólen yó kem libun là kô le
mudél.

Ne sok le kól ta bè gunù henmung le molob bè
yem él hyón le bè tud blungun. Ne omin le gotu
sulék mken yem kdê le mung lembeng. Ne senged
snéen yó kem tau nù ta. Ne timbów deng kken le

yó kem tau lembeng matay ne yó kem tau tabel ta
omin le gotu kmó olaan. Ne timbów le gotu kól bè
tonok kdê le omin le mtem yem gunù. Yem igoen
demilóf yem gunù gotu le sekla lemwót yó kem tau
mulék ebè dumu gunù. Ne là kô le bud sbal ne yem
kulék le tódô sotu kun lemwót.

Ni se adat ke wen matay bè Tboli.

The following section contains the same articles which you have just read in Tboli. These are in Pilipino as translated by Mrs. Edith Guitilen of the Institute of National Language and by Mrs. Loida Torres. It is hoped that this will be helpful to teachers, students, and any others who aim to achieve bilingualism among the Tboli people.

Kapag May Taggutom sa Mga Tboli

Ang mga ito ang ginagawa ng mga Tboli kapag may taggutom sa kanila. Palagi silang magtipon-tipon. Ang mga taong hindi nakakaranas ng taggutom ay magsi--pagdala ng mga pagkaing gaya ng kamote o kasaba. Ang mga tao namang nagkakaroon ng taggutom ay magdadala na lamang ng isda, asin, hipon o di kaya'y kahit anong mauulam ang kanilang dadalhin. Ang mga taong magdadala ng palay ay iyong hindi namatay ang kanilang mga tanim. Ang mga magdadala naman ng ulam ay iyong namatay ang tanim. Maraming tao ang magtipon-tipon. Kung may limang tao na magdadala ng bigas, limang tao din ang magdadala ng ulam. Ganito palagi ang kanilang ginagawa. Hindi mabuti kung may hindi magdadala. Mabuti kung lahat ay magdadala ng sapat.

Ngayon, kapag pag-uusapan nila ang tungkol sa pulong lahat ay dapat makoalam nito. Gagawa sila ng buhol para sa ganon malalaman nila kung kailan sila magkikita-kita sa lugar na pinagkasuduan nila. Maraming buhol ang kanilang gagawin at mayroon pang magsasabi na mas mabuti kung gagawing pito ang buhol.

Fero may magsasabi ding mas mabuti kung gagawing mas marami pa para sa ganoon magkakaroon tayo ng panahon na kukuha ng mga abaka at nang hindi tayo mapapahiya. Kaya gagawin nilang sampu ang buhol para sa sampung gabi.

Pagkaraan ng sampung gabi magkikita-kita sila at dadalhin na nila ang mga ulam. Kailangang maaga ang kanilang alis dahil malayo ang kanilang tagpuan. Ganoon din sa makakasalubong nila doon. Kailangan ding maaga ang pagalis sa kanilang panggagalingan. Pero bago sila magsisialis, magluluto muna sila ng baon na kamote baka sila gutumin sa daan.

Ang kanilang tagpuan ay hindi sa bahay kundi sa gubat. Pagdating nila doon hindi mahalaga kung sino ang mauunang darating. Hindi rin magtatagal magsisira-ting ang lahat.

Kapag nagkikita-kita na silang lahat ilalabas nila ang kanilang mga dala. Ang una nilang gagawin ngayon ay magsisilabas ng buyo at mag-uusap. Pagkatapos ng usapan, lipunin nila ang lahat ng dinala nilang pagkain. Iluluto nila ang lahat ng pagkaing dala-dala nila at pagsasama-samahin ang lahat nito. Kung may nagugutom kakain sila ng nalutong pagkain. Kung wala naman, iuwi nila ang mga ito sa kanilang pagbalik.

Kahit marami silang dadalhin. Kung ano ang makaya nila.

Ngayon, bago sila magsibalik, mag-uusap sila muli. Pag-uusapan nila kung kailan uli sila gagawa ng buhol para sa kanilang muling pagkikita. Malalaman nila na pagkaraan ng sampung gabi magkikita-kita sila uli.

Maghihiwa-hiwalay sila ngayon at bawa't isa ay masaya dahil mayroon silang dala pabalik. Ang mga ito ang ginagawa ng mga Tboli at kahit ngayon ay ipinagpapatuloy pa rin. Ang mga ito'y hindi nagbabago kahit saang lugar dahil pare-pareho ang paggawa noong unang panahon pa.

Ang mga Kaugalian ng Tboli kung Ipagkakasundo nila
ang Kanilang Anak sa Pag-aasawa

Kung magkakasakit ang isang bata sa Tboli, hihingi sila ng isang pulseras sa isa ring bata. Kung ang nagkasakit ay babae ang hihingan nila ng pulseras ay ang mga magulang ng isang batang lalaki. At pipiliin nila ang kanilang hihingan ng pulseras para sa ganoon walang awayan kung matutuloy ang kanilang usapan tungkol sa pag-aasawa. Una hihingi sila ng pulseras sa batang babae at ang ina naman ng babae ay hihingi ng singsing sa mga magulang ng batang lalaki.

Pupunta ang ina ng babae sa isang bahay na may batang lalaki. Patutuluyin siya ng may-ari ng bahay at sasabihing, "Tuloy, kaibigan." Ito'y isang kaugalian ng mga Tboli kahit sino ang pupunta sa kanila. Papanhik ang panauhin at kung nakaupo na siya alukin nila ito ng buyo. Kahit sino ang panauhin sa mga Tboli, ugali nilang alukin ito ng buyo. Sasabihin ngayon ng panauhin ang kanyang layunin sa pagpunta sa

lugar na 'yon. "Kaya ako naparito ay upang humingi ng pulseras para sa aking anak. Hindi ko masabi kung mahihintay pa niya ito dahil malubha ang kanyang sakit, nanlalambot siya at pinapawisan nang husto." Malalaman ng maybahay na ang sakit na 'yon ay tinatawag na 'bnahung'. Ito ay sakit ng mga taong ibig mag-asawa. Naniniwala silang ang hangad lamang ng kanyang kaluluwa ay mag-asawa. Kaya kukuha na ang ina ng lalaki ng isang pulseras at ipahahawak sa kanyang anak at sasabihin niya ng ganito na susundan naman ng kanyang anak ang kanyang pagkakasabi. "Kung batang lalaki ang talagang ninanais ng batang maysakit, iuwi ng kanyang ina ang pulseras na ito at kung ipasusuot niya ito, maaalis ang sakit ng bata." Pagkatapos na mahawakan ito ng batang lalaki ibibigay ngayon ng kanyang ina sa ina ng babae at ito'y uwi na.

Pagdating niya sa kanila, ipasusuot niya ang pulseras sa kamay ng kanyang anak. Sasabihin niyang, "Kung ang pag-aasawa ang dahilan sa pagkakasakit ng batang ito, ipasusuot ko itong pulseras at nawa'y gumaling." Ito talaga ang kanilang sasabihin kung magpapasuot sila ng pulseras sa kamay ng batang maysakit.

Hindi na mahalaga kung ang babae ay mas matanda kaysa lalaki. Kahit matanda siya ng dalawang taon.

Pero mas mabuti kung ang lalaki ay mas matanda ng tatlong taon kaysa babae dahil madaling tumanda ang babae. Ito ang kanilang kaugalian kung may magkakasakit sa mga anak ng mga Tboli.

Pagkatapos maisuot ng bata ang pulseras, maaalis ang sakit nito hanggang sa tuluyan siyang gumaling.

Malalaman ngayon ng mga magulang ng mga bata ang kahulugan nito kung gagaling ang maysakit. Para ituloy ang pagkakasundo, itutuloy nila ang pagdalaw sa isa't isa. Ang magbibisita lamang ay ang mga magulang ng lalaki at hindi nila isasama ang kanilang anak. Masama ito dahil ayon sa kanilang paniniwala, ito'y magiging dahilan ng pagkakasakit ng mga magulang ng babae. Ang dahilan ng pagbibisita ng mga magulang ng lalaki ay kung malalaman nilang gumaling ang maysakit.

Sa oras na makarating sila sa bahay ng babae, tatawagin nila ang mga ito at patutuluyin naman sila ng maybahay. Sasabihin nilang, "Tuloy kayo." Kaya sila nagagalak sa pagbibisitang ito ay dahil alam na nila ang kanilang layunin. Pauupuin nila ang mga ito at mag-aalok sila ng buyo. Pagkatapos nilang magnganga ng buyo, maghahanda ang ina ng bata ng makakain. Ang lalaki naman ay tuluyang makikipag-usap sa mga panauhin. Pagkaluto na ang pagkain sasabihin ng

babaing, "Magsikain na kayo." Maghahain ang babae. Dalawang plato ng kanin at dalawang mangkok ng ulam. Kapag nandoon na ang kanilang pagkain, sasabihin ng lalaking maybahay na, "Kaibigan, kumain. Pagpasinsiyahan mo na lamang ang kaunting ito." Sasagot naman ang panauhin ng, "Aba, kaibigan, ito'y iyong pagkain." Magpapatuloy na sila ng kain.

Pagkakain, muli silang magnganganga ng buyo. Ang mga Tboli ay palaging ngumanganga ng buyo pagkakain nila dahil kung hindi nila ito gagawin, para silang masusuka. Habang sila'y ngumanganga, kukunin ng ama ng babae ang telang Tboli na kanyang itinatago at ilalatak sa sahig sa harapan ang mga panauhin. Ito ay para may ma-iuwi ang mga bisita sa pagbalik nila. Ang mga panauhin naman kung aalis na sila ay mag-iiwan ng kahit anong bagay para sa ganoon ang bata ay hindi na ulit magkakasakit. Mas mabuti kung ang iiwan nila ay isang tapis para sa ganoon balagi itong nasa babae. Hindi nawawala. Ang mga magulang naman ng batang babae ay magpapadala ng pulseras sa batang lalaki para hindi ito magkakasakit. Uwi na ang mga panauhin pagkatapos nilang yakapin ang batang babae.

Pag-uwi nila sa kanila ipasusuot nila ang pulseras sa lalaki at sasabihing, "Ipasusuot namin ang pulseras na ito sa kamay ng bata at nawa'y hindi ito magkakasakit." Ang mga ito ang ginagawa ng mga Tboli.

Ang Kaugalian sa Pag-aasawa ng mga

Binatang Tboli

Ang binatang Tboli ay hindi mag-aasawa hangga't hindi ginagawa ng kanyang mga magulang ang usapan. Kung siya lamang ang pipili ng mapapangasawa niya masama sa kanila dahil parang itinuturing niyang patay ang kanyang mga magulang. Kaya ang mabuti ay pababayan ng binatang ang kanyang mga magulang ang makikipag-usap. Ang kanyang ama ang makikipag-usap para sa ganoon hindi magmumukhang patay ang mga ito.

Ang ama ng binata ay mamamasyal sa mga lugar na may maraming mga babae. Pagdating niya sa lugar na 'yon, at may makikita siyang dalaga pupuntahan niya ang mga magulang nito sa kanilang bahay. Kahit nasa baba pa ito'y patutuluyin siya ng mga magulang ng babae. Sasabihing, "Tuloy ka, tuloy ka." Papasok naman ang nagbibisita. Pagkaupo nito, mag-aalok ang may-ari ng bahay ng buyo at ito'y isisilbi ng dalaga sa kanya at sa kanyang mga magulang. Habang ngumanganga sila ng buyo ay maghahanda ang dalaga ng

pagkain. Talagang ganito ang ginagawa ng mga dalagang Tboli. Kahit sino ang pupunta sa kanilang mga bahay, maghahandog sila ng buyo at ipaghahandaan niya sila ng pagkain.

Ngayon, ang ama ng babae at ang panauhin ay mag-uusap. Maaaring ang una nilang pag-uusapan ay tungkol sa mga tao dito sa mundo. Pagkaraan ng ilang oras na pag-uusap, sasabihin ng panauhin na, "Hindi ako magtatagal." Ang ama ng babae ay magsasabing, "Aba, kaibigan. Ibig mong sabihin babalik ka agad. Hindi mo pa sinasabi ang iyong layunin sa pagpunta rito."

At sasabihin ng ama ng binatang, "Hindi, kaibigan. Ako'y namamasyal lamang dito sa iyong lugar. Balang araw ay makakabalik ako ulit. Maaaring ang layunin ko pagbalik ay gusto ko sanang gumawa ng bukirin dito sa inyo, kung pahihintulutan ninyo." Ipahihiwatig niya ang pagdating ng ibang tao sa kanila. Sa ganoon, sasabihin naman ng ama ng babae na, "Huwag muna, kaibigan. Akin munang aayusin ang poste ng aking bahay kung totoong may darating. Hindi ko matatanggihan kung may ibang taong ibig magkaroon ng bukirin dito sa aking lugar. Pero iisipin ko muna. At saka kaibigan, kung gusto mo talagang gumawa ng bukirin dito sa aming lugar, tiyakin mong matalim ang iyong mga kagamitan para sa ganoon ang gagawin mong

kaingín ay tatagal at magpapatuloy." Sasabihin ulit ng ama ng binata na, "Tungkol doon, ginawa ko na lahat ang dapat kong gawin na maghasa ng aking itak na gagamitin sa paggawa ng kaingín dito para sa ganoon maging tuloy-tuloy ito."

Ito ang tunay na kaugalian ng mga Tboli kung handa nang mag-asawa ang mga binata doon.

Ang Kaugalian ng mga Tboli sa Pagkakaingin.

Bago masimulan ang paggawa ng isang kaingin, dadalawin muna nila ang lugar na gusto nilang paggawan nito. Kaya nila ito ginagawa para malaman at mapili ang lugar na maganda. Isa pa, para malaman nila kung puwede itong matamnan ng pelay. Kaya kailangan nilang matiyak kung maganda ang lugar na 'yon sa gubat, kung malalaki na ang mga kahoy, ang mga damo, at kung talagang mayaman ang lupa.

Kung napili na niya ang lugar, lalagyan niya ito ng pananda para sa genoon walang ibang tao na kukuha. Ang palatandeang gagawin niya ay sa pamamagitan ng pag-alis ng balat ng isa sa mga punong kahoy doon na nasa gitna ng gagawing kaingin. Pagkatapos, bubunot ng kaunting damo at ilalagay sa pinagalisan ng balat. Ang ibig sabihin nito ay mayroon nang nag-aari sa lugar na 'yon.

Pagkaraan ng dalawang linggo, sisimulan ng may-arang putulin ang mga kahoy. Kapag handa na siyang gumawa ng kaingin pakikilingan muna niya ang ibon

na nagbibigay ng pangitain. Kung ang ibong ito ay mag-iingay samantalang kakaunti pa lamang ang nalilinis sa lugar na 'yon ang ibig sabihin nito'y masama. Huwag nang ipagpatuloy ang paggawa ng kaingin. Ang kahulugan ng pag-iingay ng ibon ay magdadala ng sakit ang mga bunga ng iyong itatanim doon, gaya halimbawa ng palay.

Pagkatapos ng paglilinis sa mga damo at iba pang kahoy, patutuyuin at pagkatapos ay susunugin ang mga ito. Kapag nasunog na lahat ang damo, magdadala ngayon ang may-ari ng kahit dalawang butil ng mais na gagawing 'gamot' sa hayop na tinatawag na mutit. Ang ibig sabihin ng ugaling ito ay para sa ganoon magkakaroon sila ng ani para sa pagkain ng mga bata. Ngayon, pababayan muna nila ang kaingin sa loob ng isang linggo. Pagkaraan ng isang linggo puwede na nilang simulan ang pagtatanim.

Halimbawa't ang pagtatanim ay kinabukasan, ngayon pa lamang ay gagawin niya ang maliit na perang entablado para sa paglalagyan ng mga palay na itatanim doon. Kinagabihan din ng araw na 'yon, kailangang magsaing sila ng marami para sa lahat ng mga taong tutulong sa pagtatanim. At maghahanda rin ang may-ari ng pagkain nila bago sila pupunta sa bukid para sa ganoon hindi magugutom ang mga katulong sa pagtatanim.

Mangyari ang bukirin na kanilang tataniman ay
melalawak.

Isang beses magpapakain ang may-ari ng kaingin.
Bago masisimulan ang pagtatanim mauunang magtanim ang
may-ari ng kaingin ng malagkit sa isang sulok na
malapit doon sa pinaglalagyan ng mga itatanim. Ang
kanilang paniniwala dito'y nakapagpapadali daw ito ng
panananim. Kapag makita ng lahat na sinimulan niyang
magtanim, magsikilos na sila at hahabulin na nila
siya sa pagtatanim. Alam nilang kapag ginawa ng
may-ari ito nangingahulugang ibig na niyang magsimula
na sila sa pagtatanim.

Mga Ilang Gamot ng mga Tboli

Kung may isa sa kanilang magkakasakit nagwiwika sila nga gamot sa kanilang mga kasamahan. "Kaibigan, sabihin mo kung may nalalaman kang gamot." Kapag ang sakit ng isang tao ay sakit sa ulo ang iginagamot ay balat ng batang kahoy na 'knelem', ngunit kailangang tagpasin ito sa taas na hanggang baywang sa may gawing silangan. Susunod ay kumukuha sila ng isang uri ng bulaklak at ito'y iniinit sa baga at pagkatapos ay ito'y pinipiga o kinakatas. Ngunit ang sapal ng 'knelem' ay ibinabalot sa dahon at pinipiga rin at inihahalo sa katas ng bulaklak upang siyang maging gamot sa sakit ng ulo. Pagkatapos ay isinisilab sa apoy ang gamot na nakababalot sa dahon at siyang inihahaplos sa ulo ng taong maysakit. Pagkatapos itong maihaplos sa ulo ay ibinubuhos sa buong katawan ng maysakit. At kung ano man ang matira ay kanila itong itinatapon habang sinasabi ang mga salitang, "Aking itinatapon ang gamot na ito kasabay ng paglubog ng araw upang sa gayon ang sakit kong ito'y hindi na bumalik sa akin kailanman." At tutuo nga ang sakit ay nawawala.

Kung ang karamdaman ng isang tao ay malaria ang kanila namang kinukuha ay maliliit na sili, apat na pula, apat na berde luntian pa, samakatuwid walong lahat. Ito'y iniluluto nila sa isang maliit na palayok na ang itinatakip lamang ay isang dahon na itinali sa bunganga nito. Packulo ay binubutasan nang maliit ang dahon at ang may sakit ay dumudukwang upang masingawan. Oras na pawisan siya ay kukunin ang gamot at ibubuhos sa kanyang katawan habang sinasabi, "Akin itong ibinubuhos sa aking katawan na siyang magpapagaling sa aking karamdaman." At hindi kaagad itinatapon ang gamot.

Ngayon, kung ang sakit naman ay mahirap na paghinga, ito naman ang gamot. Ngunit sila ng siga sa apoy. At pagkatapos ay pinapaypayan ito ng bilao. Susunod ay inilalagay ang siga'y sa bilao at sa pamamagitan nito'y ipinapaypay ang usok patungo sa taong may sakit. Pagkatapos gawin ito ay kukuha sila ng tubig at ilalagay ang bilaong may siga'y sa ulo ng may sakit. At kanilang sasabihin habang gumagawa ito, "Tunay, paalisin mo ang sakit ng taong ito." At pagkatapos ay kukunin ang tubig sa sigay at, ibubuhos sa katawan ng maysakit. Matapos itoy kanilang itatapon ang sigay sa gawang kanluran. Kasabay ang sabing, "Sumama ka sa paglubog ng araw, ikaw na karamdaman ng taong ito."

Ganito ang laging ginagawa sa Tboli. Kapag ang isang bata'y may sakit na mahirap na paghinga ay iginagamot ay walong pirasong dahon na kinuha sa isang uring damo at walong dahon na mula sa isang uring kahoy. Itong dalawan uring dahon, ay kanilang iniinit sa apoy. Ito'y isa-isang iniinit at itinatapal sa leeg ng bata. Hindi ito masyadong pinatatagal at pinagpapalit-palit. Pagkatapos ay nagwiwika sila ng, "Alisin ang karamdaman ng batang ito."

Ganito ang mga gamot ng mga Tboli.

Ilang Kaugaliang Tboli

kung may Namamatay

Buhat pa nuong unang panahon sa tuwing may mamamatay sa Tboli maging ito'y bata o matanda man hindi ito kaagad inililibing.

Sa unang gabi pagkamatay ng tao. Kinaumagahan sila'y umaalis upang magputol ng kahoy upang siyang ata-ol. Ngunit habang pinuputol ang kahoy ay maraming tao. Lahat ng mga kaanak ng namatay ay naruruon din at maging ang mga kapitbahay.

Sa pag-alis nila upang pumutol ng kahoy ay dito sinisimulan ang nga pagtaghoy. At kasabay nito ang pagpukpok ng isang tungkod sa isang mahabang kawayan. Mayruong isang naiwan upang magbantay sa namatay.

Ang ngalan ng kahoy na ginagawang ataol o kabaong ay 'kloto'. Ang pamutol dito ay palakol at silay naghahai-halili sa pagtaga sa kahoy. Kapag ang kahoy ay nauumpisa nang tumagilid ay magsisimula na naman

silang lahat sa kanilang pagtaghoy. Pagkabagsak ng kahoy inuumpisahan nila itong putulin ayon sa taas ng taong namatay. Matapos na ito'y putulin ay hinuhukay ang luob ng kahoy at lahat sila ay tumutulong sa paghukay nito. Oras na matapos ang paghukay sa kahoy ay ito'y kanilang inuukitan upang siyang maging dekorasyon. At nilalagyan nila ng ukit duon sa gawing dulo kung saan mapapalagay ang ulo ng patay. Sa oras na matapos ang kabaong, sabay-sabay silang gagawa ulit ng isang ingay, isang pahiwatig na tapos na ang kabaong. Isang tao ay pupunta sa dulo ng kabaong at pagkatapos ay tataghoy. Sa pagawa ng kabaong silay nagbabaongng mga pagkain sapagkat tutuong hindi madali ang pagawa nito. Susunod dito'y dadalihin na ang kabaong sa bahay.

Pagdating ng kabaong sa bahay ay wala na sa kanilang tataghoy. Lahat sila ay magkukuwento tungkol sa namatay habang ginagawa ang ingay sa pamamagitan ng pagpalo ng mga kawoyan. Ganito ang ginagawa gabi't araw. At sa gabi hindi sila natutulog sapagkat kapag ang sinuman sa mga nagbabantay sa maysakit ay nakatulog ang namatay ay muling mabubuhay at magiging isang espiritu. Kaya nga't hindi sila natutulog.

Kung ang mga kapitbahay ay pupunta sa bahay ng

namatay ang mga ito ay sisigaw muna sa may pintuan. At ang mga tao sa itaas maging lalaki o babai ay magkukuwento tungkol sa namatay upang marinig ng mga taong parating.

Ang itinatagal na panahon bago mailibing ang patay ay labing siyam na gabi.

Sa oras ng paglilibing ay binubuhat nila ang patay sa pamamagitan ng pagpasan at nakapatong ito sa posteng kawayan at inililibot sa buong kabahayan. Pagkatapos nito silay aalis na upang ilibing ang patay. Ito'y ginagawa sa hating-gabi at sila'y tumatakbo. Hindi sila magdadala ng ilaw maliban sa mga taong sumusunod sa likuran. May dala rin silang kanin at ulam na manok. Ang mga taong nasa likuran na may dalang ilaw at pagkain ay tinatawag na 'mga taong may dalang alitaptap.'

Ang ibang mga tao ay naiiwan sa bahay. Hindi sila kailangang magsalita o tumawag. Gumagawa lang sila ng apoy at nagsasaing upang kainin ng mga naglibing.

Ang patay ay inililibing nila sa puno ng kahoy. Sila'y humuhukay ngunit ang kabaong ay kalahati lang ang inilulubog. Pinalikuten ng lupa ang kabaong. Pagkatapos nito'y puputol sila ng maliliit na mga

kahoy at kawayan at kanila itong tutulisan upang itusok sa lupa sa paligid ng kabaong. Kasunod nito sila'y kakain na. Pagkatapos silay umuwi na ngunit sinuman ay hindi dapat magsalit sapagkat bawal magsalita ang sinuman.

Pagdating nila sa bahay silay maghuhugas sa tubig na nakalagay sa isang lalagyan. At lahat ng mga nakipaglibing ay kakain muli at maging ang mga nasa bahay ay kakain din. Pagkatapos nito silang lahat ay bababa sa bahay at susunugin ang bahay. Habang nasusunog ito sila'y maghihiwahiwalay at magsisiwi na nang walang pa-alaman.

Ganito ang kaugalian ng mga Tboli kapag may namamatay sa kanila.